

Практичні аспекти економічної безпеки держави

УДК 351.82

Іванова Вікторія Миколаївна

кандидат економічних наук,

докторант кафедри глобальної та національної безпеки

Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Иванова Виктория Николаевна

кандидат экономических наук,

докторант кафедры глобальной и национальной безопасности

Учебно-научный институт публичного управления и государственной службы

Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

Ivanova Viktoriia

PhD in Economics,

doctoral student of Global and National Security Department

Educational and Scientific Institute of Public Administration and

Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv

ORCID: 0000-0003-4980-0765

**ОСНОВНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ
ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇН-ЧЛЕНІВ ЄС
ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ
МЕХАНИЗМОВ ПУБЛИЧНОГО УПРАВЛЕНИЯ В СФЕРЕ
ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ СТРАН-ЧЛЕНОВ
ЕС
BASIC PRINCIPLES OF FUNCTIONING OF MECHANISMS OF
PUBLIC ADMINISTRATION AT THE FIELD OF FOREIGN
ECONOMIC SECURITY OF EU MEMBER STATES**

Анотація. В статті розглядаються засади функціонування публічних механізмів у сфері зовнішньоекономічної безпеки країн-членів ЄС. Зокрема, забезпечення безпеки ЄС визначається низкою концептуальних положень: неподільністю безпеки та її розвитком на основі інтеграційних процесів; масштабністю і постійним розвитком програм безпеки; використанням національних аспектів в напрямку вирішення регіональних проблем; рівністю статусу і прийняття рішень на основі консенсусу; координацією зусиль на сфері спільних інтересів; територіальною цілісністю держав і невтручанням у внутрішні справи один одного; формуванням ринкової економіки та розвитком громадянського суспільства.

Встановлено, що науковці та політики більшості розвинених країн ЄС не виокремлюють поняття «зовнішньоекономічної безпеки», а оперують поняттями «безпека», «національна безпека» та «економічна безпека», водночас вкладаючи у їх зміст і проблеми забезпечення зовнішньоекономічної безпеки держави.

З'ясовано, що члени ЄС мають різні рівні забезпечення економічної безпеки. Відносно стабільні економічні системи в ЄС (Італія, Іспанія, Нідерланди, Німеччина, Франція) переважно зосереджені на підвищенні ефективності економіки і одночасно підтримують існуючий рівень особистої економічної безпеки своїх громадян. Відносно нові країни-члени ЄС (Болгарія, Польща, Румунія, Словаччина, Угорщина, Чехія, країни Балтії) вже завершили реформи «першого покоління» і перейшли на завершальну стадію реформ структур безпеки.

Зроблено висновок про те, що повномасштабне вторгнення РФ на територію України змінює безпекові вектори в Європі. Стало очевидним, що наявна система міжнародної безпеки не здатна стримати агресора та захистити від реальних загроз для окремих країн. Лише ефективне поєднання військової сили, дипломатичних інструментів та потужної економіки може стати гарантом реалізації національних інтересів,

національної ідеї та національних цілей. Саме таким шляхом має йти Україна у своїх європейських прагненнях, створюючи умови для комплексного захисту власної державності та культурно-історичної ідентифікації.

Ключові слова: зовнішньоекономічна безпека, економічна безпека, механізми публічного управління, національні інтереси, національна ідея, Європейський Союз, країни-члени ЄС.

Анотація. В статъе рассматриваются принципы функционирования публичных механизмов в сфере внешнеэкономической безопасности стран-членов ЕС. В частности, обеспечение безопасности ЕС определяется рядом концептуальных положений: неделимостью безопасности и ее развитием на основе интеграционных процессов; масштабностью и постоянным развитием программ безопасности; использованием национальных аспектов в направлении решения региональных проблем; равенством статуса и принятия решений на основе консенсуса; координацией усилий в сфере общих интересов; территориальной целостностью государств и невмешательством во внутренние дела друг друга; формированием рыночной экономики и развитием гражданского общества.

Установлено, что ученые и политики большинства развитых стран ЕС не выделяют понятия «внешнеэкономической безопасности», а оперируют понятиями «безопасность», «национальная безопасность» и «экономическая безопасность», в то же время вкладывая в их содержание и проблемы обеспечения внешнеэкономической безопасности государства.

Выяснено, что члены ЕС имеют разные уровни обеспечения экономической безопасности. Относительно стабильные экономические системы в ЕС (Италия, Испания, Нидерланды, Германия, Франция), в основном, сосредоточены на повышении эффективности экономики и

одновременно поддерживают существующий уровень личной экономической безопасности своих граждан. Относительно новые страны-члены ЕС (Болгария, Польша, Румыния, Словакия, Венгрия, Чехия, страны Балтии) уже завершили реформы первого поколения и перешли на завершающую стадию реформ структур безопасности.

Сделан вывод о том, что полномасштабное вторжение РФ на территорию Украины изменяет векторы безопасности в Европе. Стало очевидным, что существующая система международной безопасности не способна умерить агрессора и защитить от реальных угроз для отдельных стран. Только эффективное сочетание военной силы, дипломатических инструментов и мощной экономики может стать гарантом реализации национальных интересов, национальной идеи и целей. Именно по такому пути должна идти Украина в своих европейских стремлениях, создавая условия для комплексной защиты собственной государственности и культурно-исторической идентификации.

Ключевые слова: *внешнеэкономическая безопасность, экономическая безопасность, механизмы публичного управления, национальные интересы, национальная идея, Европейский Союз, страны-члены ЕС.*

Summary. *The article considers the principles of functioning of public mechanisms in the field of foreign economic security of EU member states. In particular, ensuring EU security is determined by a number of conceptual provisions: the indivisibility of security and its development on the basis of integration processes; scale and constant development of security programs; using national aspects to solve regional problems; equality of status and decision-making based on consensus; coordination of efforts in the field of common interests; territorial integrity of states and non-interference in each other's internal affairs; the formation of a market economy and the development of civil society.*

It has been established that scientists and politicians of EU countries do not single out the concepts of "foreign economic security", but operate with the concepts of "security", "national security" and "economic security", while really mean in their content and problems of foreign economic security.

Have been found EU members to have different levels of economic security. Relatively stable economic systems in the EU (Italy, Spain, the Netherlands, Germany, France) are mainly focused on improving the efficiency of the economy and at the same time maintain the existing level of personal economic security of its citizens. The relatively new EU member states (Bulgaria, Poland, Romania, Slovakia, Hungary, the Czech Republic, and the Baltic states) have already completed first-generation reforms and are in the final stages of security sector reforms.

It is concluded that the full-scale invasion of the Russian Federation on the territory of Ukraine changes the security vectors in Europe. It has become clear that the current system of international security is not able to deter the aggressor and protect against real threats to individual countries. Only an effective combination of military force, diplomatic instruments and a strong economy can guarantee the realization of national interests, national ideas and national goals. This is the path Ukraine must take in its European aspirations, creating conditions for comprehensive protection of its own statehood and cultural and historical identification.

Key words: *foreign economic security, economic security, public administration mechanisms, national interests, national idea, European Union, EU member states.*

Постановка проблеми. Після закінчення Другої світової війни Західний світ опинився в умовах необхідності пошуку ефективних механізмів забезпечення міжнародної безпеки. Країни Європи, США, країни колишнього Радянського Союзу після шести виснажливих років

війни потребували гарантій своїй національній безпеці, економічного розвитку, реалізації соціальних інтересів, вирішення гуманітарних питань тощо. Саме тому, розпочався пошук можливих конфігурацій європейської безпеки, які б задовольняли як міжнародні інтереси, так і національні. Таким чином, з'явилася концепція системи колективної оборони при ядерному стримуванні, яка в подальшому була замінена концепцією всезагальної системи міжнародної безпеки. На початку XXI ст. домінуючою на європейському континенті стала концепція кооперативної безпеки, яка характеризується різного роду обмеженнями та стримуваннями. В той же час, на початку 2022 року стало зрозуміло, що такий концептуальний підхід абсолютно не працює. Російська Федерація на європейському континенті розв'язала найбільшу війну з часів Другої світової війни, прагнучи змінити основні принципи забезпечення міжнародної безпеки та форми взаємодії з європейськими країнами. Це все стало можливим через низку економічних чинників, таких як залежність Європи від російських енергоресурсів, ядерний шантаж з боку РФ, агресивна поведінка по відношенню до «слабших» країн тощо. У зв'язку з цим, актуальним вважаємо дослідження економічної складової національних безпек європейських країн, їх зовнішньоекономічні зв'язки і відповідно механізми публічного управління у сфері зовнішньоекономічної безпеки країн-членів ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З моменту визначення євроінтеграційного вектору питання економічної безпеки в ЄС стали актуальними для вітчизняних науковців. Частина з них ще з 90-х років досліджували окремі аспекти забезпечення економічної безпеки України (Бінько І., Мунтіян В., Пастернак-Таранушенко Г., Шлемко В., Власюк О., Геєць В., Жаліло Я., Ліпкан В., Сухоруков А.), частина протягом останнього часу (Аранчій В., Голодюк Г., Коковський Л., Марцева Т., Матвієць О., Обухова В., Яременко О.). Більшість українських вчених розглядають можливі шляхи адаптації європейського досвіду для економічної системи

України і це питання стає все більш значущим та потребує подальшого вивчення.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження основних засад функціонування механізмів публічного управління у сфері зовнішньоекономічної безпеки країн-членів Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Зовнішньоекономічна безпека як наукова державноуправлінська категорія досліджується відносно недавно, з 80-х років ХХ століття. При цьому, немає однозначності в розумінні сутності, складових, принципів її забезпечення. Сфера зовнішньоекономічної безпеки є актуальною для досліджень на просторах США, України, країн пострадянського простору та азійського регіону. А от, Європейський Союз дане поняття використовує досить обмежено, більше приділяючи уваги економічній складовій забезпечення національної безпеки. На нашу думку, це обумовлено історичною традицією. Акцентування уваги на забезпеченні зовнішньоекономічної безпеки більше характерно для країн, що не входять у глобальні політичні та економічні союзи. Такі країни намагаються охопити максимальну кількість сфер, що характеризують національні інтереси держави. І оскільки, для таких країн, як США, Україна, Китай, Японія інші країни є як партнерами, так і опонентами у досягненні національних інтересів, всі сфери суспільного життя, де можна реалізувати ці інтереси, є важливими для забезпечення національної безпеки.

В Стратегії зовнішньополітичної діяльності України зазначається, що в основі зовнішньополітичної діяльності України лежить стратегічний курс держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі (ЄС) та в Організації Північноатлантичного договору (НАТО), закріплений у Конституції України [1]. А відтак, для унормування та стандартизації нормативно-правового законодавства України та ЄС необхідно розглянути механізми публічного управління у сфері

зовнішньоекономічної безпеки країн-членів ЄС, можливі шляхи узгодження інтересів, визначення пріоритетів та стратегічних цілей.

Зазначимо, що ЄС є регіональним економічним та політичним об'єднанням 27 країн, які мають спільні інститути публічного управління. До таких належать: Європейська комісія, Рада Європейського Союзу, Європейська рада, Суд Європейського Союзу, Європейський центральний банк і Європейський парламент. Крім того, країни ЄС використовують спільну грошову одиницю – євро і єдиний ринок.

У науково-практичному обігу країн-членів ЄС визначення «економічна безпека» відноситься до об'єднання економічних систем у глобальному просторі. Фактично саме Європейський Союз проводить політику економічної єдності з метою успішного протистояння глобальній конкуренції. Подібна політика має на увазі максимізацію ступеня європейської інтеграції як обов'язкової умови для досягнення конкурентоспроможності ЄС та можливості стимулювання економічного зростання за умов глобалізації [2].

Для ЄС питання зовнішньоекономічної безпеки відходить на другий план, оскільки країни-члени з однієї сторони мають певну автономію, а з іншої – керуються спільними інститутами та правилами, тому більшість країн в пріоритет ставить забезпечення економічної безпеки. Як зазначають В. Різник та Н. Різник, науковці та політики більшості розвинених країн ЄС не виокремлюють поняття «зовнішньоекономічної безпеки», а оперують поняттями «безпека», «національна безпека» та «економічна безпека», водночас вкладаючи у їх зміст і проблеми забезпечення зовнішньоекономічної безпеки держави [3, с. 171]. Схожу думку виражає А. Оцепек, вказуючи, що в країнах Європи дефініція – «економічна безпека» відноситься до об'єднання всіх європейських держав у консолідовану світову економічну систему [4].

В науковій літературі здебільшого йдеться про те, що окремі країни-члени ЄС не мають спеціальних нормативно-правових актів, які б регулювали питання забезпечення зовнішньоекономічної безпеки держави. А. Правдюк зазначає, у країнах Західної Європи (Німеччина, Франція, Великобританія, Італія) спеціальна законодавча база щодо забезпечення економічної безпеки відсутня [5, с. 175]. А. Н. Гаман вказує на те, що можна окремо виділити відносно стабільні економічні системи в ЄС, такі як Великобританія, Італія, Іспанія, Нідерланди, Німеччина, Франція. Ці країни переважно зосереджені на підвищенні ефективності економіки і одночасно підтримують існуючий рівень особистої економічної безпеки своїх громадян. Про нові країни-члени ЄС – Болгарію, Польщу, Румунію, Словаччину, Угорщину, Чехію можна сказати, що вони вже завершили реформи «першого покоління» і перейшли на завершальну стадію реформ структур безпеки [6].

Незважаючи на певні розбіжності, кінцевою метою створення ЄС є формування повноцінної, інтегрованої економічної одиниці та створення таких умов, за яких усі країни-члени ЄС володітимуть приблизно однаковим рівнем розвитку національної економіки та рівнем життя.

Забезпечення безпеки ЄС визначається низкою концептуальних положень. До них можна віднести: неподільність безпеки і її розвиток на основі інтеграційних процесів; масштабність і постійний розвиток програм безпеки; використання національних аспектів в напрямку вирішення регіональних проблем; рівність статусу і прийняття рішень на основі консенсусу; координація зусиль на сфері спільних інтересів; територіальна цілісність держав і невтручання у внутрішні справи один одного; формування ринкової економіки та розвиток громадянського суспільства.

Основні механізми реалізації регіональних пріоритетів та подолання загроз містять політичні, правові, економічні, фінансові, інноваційні, соціальні та інституціональні інструменти [7, с. 40-41].

Загалом, можна з різних позицій аналізувати особливості функціонування публічних механізмів у сфері зовнішньоекономічної безпеки країнами ЄС. Зокрема, через призму взаємодії держав-членів, через територіальні контакти та сусідські відносини. В той же час, на нашу думку, досить слушно зауважують Л. Козак та О. Федорук, зазначаючи, що важливу роль у формуванні нової системи європейської економічної безпеки відіграють міжнародні організації універсального чи регіонального значення. Зважаючи на те, що сучасні загрози можуть походити із зовсім віддалених регіонів, втручання міжнародних організацій є досить ефективним механізмом реагування, який має бути адекватним сучасним реаліям. Міжнародні організації стали невід'ємною складовою соціально-економічних відносин. Поява нових організацій та розширення сфер їхнього впливу є об'єктивним проявом інтеграційних і глобалізаційних процесів сьогодення [8, с. 509].

У вищевказаному аспекті зазначимо, що повномасштабне вторгнення РФ на територію України суттєво змінило розподіл сфер впливу в Європі. Є частина країн, які повністю і безапеляційно підтримують прагнення України до незалежності і збереження власного суверенітету. Деякі країни з обережністю ставляться до погроз Росії, прагнуть вирішити декілька питань одночасно, і допомогти Україні, і не псувати стосунки з РФ. Але є і такі держави, які відверто підтримують політику РФ, блокують введення санкцій та намагаються підірвати цілісність та суверенітет України. Це, в свою чергу, веде до зміни сфер впливу окремими країнами та до створення нових безпекових організацій в майбутньому на території Європи.

В травні 2022 року прем'єр-міністр Великобританії Б. Джонсон запропонував президенту України В. Зеленському створити економічний та військовий альянс проти Росії, який буде альтернативою Європейського Союзу. Передбачається, що в новий альянс можуть зібратися країни, незадоволені позицією ЄС і відповіддю Німеччини на військову агресію

Росії [9]. Європейські видання зазначають, що цей союз може об'єднувати Великобританію, Польщу, Україну, Литву, Латвію. Дану ідею підтримало керівництво США.

Саме тому, більш детально варто розглянути особливості реалізації публічних механізмів у сфері зовнішньоекономічної безпеки потенційних країн-членів вказаного безпекового союзу. Отже, Великобританія не є членом ЄС, її стратегія тісно пов'язана з оборонною політикою. Національні інтереси здебільшого визначаються економічними та політичними пріоритетами, держава активно підтримує приватний бізнес. В Великобританії продуктивно розвивається діалог між урядом і приватними компаніями. Загрози економічній безпеці поділяються на зовнішні та внутрішні за ступенем важливості та ймовірністю настання, що дозволяє раціонально розподіляти ресурси і попереджувати найнебезпечніші з них.

Країни Балтії та Польща ще в 90-х роках сформували національну модель забезпечення безпеки, яка включає [2]:

- 1) ретельну оцінку геополітичної ситуації;
- 2) коригування економічних реформ в середині країни;
- 3) вибір вектору розвитку;
- 4) побудову ефективної моделі поведінки на 5, 10, 30 років.

Крім того, для Литви, Латвії та Естонії характерним є акцент на вирішенні фінансово-економічних питань, а Польща значну увагу приділяє вирішенню енергетичних питань.

В будь-якому випадку, основу розвитку економічної системи країни складають її ресурси, потенціал та управлінські можливості. Як зазначає Л. Поліщук, для того, щоб досягти успіху в реалізації зовнішньоекономічної стратегії слід чітко і послідовно ставити та виконувати цілі і завдання у кожній окремо взятій сфері, будь-то торговельна чи валютна, і, найголовніше – змінювати їх лише в контексті сучасних тенденцій розвитку зовнішньоекономічної політики та світової економіки [10].

ЄС – це організація різних країн за рівнем розвитку, національними особливостями, традиціями та звичаями (в тому числі і ведення бізнесу), демографією та культурою. В той же час, він є свідченням того, що можна поєднувати різне, знаходити шляхи узгодження інтересів і досягнення поставлених цілей. Саме це і має стати дороговказом Україні на майбутнє, де головними пріоритетами стають суверенітет, територіальна цілісність, життя і здоров'я громадян, збереження української ідентичності та національна ідея, яка стане об'єднуючим фактором. Вірна постановка проблемного питання сприяє підбору необхідних шляхів його вирішення. І, на нашу думку, Україна сьогодні максимально точно заявляє про свої цінності.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Проведене дослідження основних засад функціонування публічного управління у сфері зовнішньоекономічної безпеки дозволяє зробити деякі висновки.

По-перше, Україна є європейською державою, гідно несе власні цінності та захищає інтереси всієї Європи в сучасних умовах. В Стратегії зовнішньополітичної діяльності України зазначається, що в основі зовнішньополітичної діяльності України лежить стратегічний курс держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, закріплений у Конституції України.

По-друге, для країн-членів ЄС не є характерним окремо виділяти зовнішньоекономічну безпеку, вони здебільшого включають економічні питання в оборонні нормативно-правові документи, що визначають загальні напрями функціонування публічних механізмів у сфері економічної безпеки.

По-третє, повномасштабне вторгнення РФ на територію України змінює безпекові вектори в Європі. Стало очевидним, що наявна система

міжнародної безпеки не здатна стримати агресора та захистити від реальних загроз окремі країни. Лише ефективне поєднання військової сили, дипломатичних інструментів та потужної економіки може стати гарантом реалізації національних інтересів, національної ідеї та національних цілей. Саме таким шляхом має йти Україна у своїх європейських прагненнях, створюючи умови для комплексного захисту власної державності та культурно-історичної ідентифікації.

Література

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня 2021 року «Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України»: Указ Президента України №448/202. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017>
2. Концепции и стратегии экономической безопасности стран ЕС. URL: <https://online-edu.ranepa.ru/mod/resource/view.php?id=18436>
3. Різник В.В., Різник Н.А. Світовий досвід розв'язання проблеми забезпечення зовнішньоекономічної безпеки. *Економічний вісник університету*. 2016. Вип. 31(1). С. 170-177.
4. Осерек А. Economic Security and the European Dream. Marquette University. 2010. Р. 24. URL: http://www.an5clm.edu/Documents/NIIOP/Global%20Topics/2010/Oserec_krapcr.pdf.
5. Правдюк А. Н. Особливості законодавчого забезпечення економічної безпеки України. *Інформація і право*. 2021. № 2(37). С. 170-182.
6. Гаман Н.О. Міжнародний досвід формування економічної безпеки держави: перспективи для України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2018_5_12

7. Моисеенко Е.Г. Экономическая безопасность Европейского Союза: сущность и содержание. *Труд. Профсоюзы. Общество*. 2013. Январь-март. № 1 (39). С. 40-43.
8. Козак Л.С., Федорук О.В. Тенденції розвитку й ефективність забезпечення європейської економічної безпеки в умовах глобалізації економіки. *Управління проектами, системний аналіз і логістика. Технічна серія*. 2012. Вип. 10. С. 505-512.
9. США підтримали ідею об'єднання Британії, Польщі, України та країн Балтії в окремий союз. URL: <https://mind.ua/news/20243132-ssha-pidtrimali-ideyu-obednannya-britaniyi-polshchi-ukrayini-ta-krayin-baltiyyi-v-okremij-soyuz>
10. Поліщук Л. Сучасні зовнішньоекономічні стратегії провідних країн світу: досвід для України. *Міжнародні відносини. Серія «Економічні науки»*. 2016. №9.

References

1. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 30 lyupnia 2021 roku Pro Stratehiiu zovnishnopolitychnoi diialnosti Ukrainy: Ukaz Prezydenta Ukrainy №448/202 [On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of July 30, 2021 «On the Strategy of Foreign Policy of Ukraine»: Decree of the President of Ukraine №448 / 202]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017>
2. Konceptii i strategii ekonomicheskoy bezopasnosti stran ES. [Concepts and strategies of economic security of the EU countries]. URL: <https://online-edu.ranepa.ru/mod/resource/view.php?id=18436>
3. Riznyk V.V., Riznyk N.A. (2016) Svitovyi dosvid rozviazannia problemy zabezpechennia zovnishnoekonomichnoi bezpeky. [World experience in solving the problem of foreign economic security]. *Ekonomichnyi visnyk universytetu*. Vyp. 31(1). S. 170-177.

4. Ocepек A. (2010) Economic Security and the European Dream. Marquette University. P. 24. URL: <http://www.an5clm.edu/Documents/NIIIOP/Global%20Topics/2010/Occpckpaper.pdf>.
5. Pravdiuk A.N. (2021) Osoblyvosti zakonodavchoho zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy. [Features of legislative support of economic security of Ukraine]. *Informatsiia i pravo*. № 2(37). S. 170-182.
6. Haman N.O. (2018) Mizhnarodnyi dosvid formuvannia ekonomichnoi bezpeky derzhavy: perspektyvy dlia Ukrainy. [International experience in forming the economic security of the state: prospects for Ukraine]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2018_5_12
7. Moiseenko E.G. (2013) Ekonomicheskaya bezopasnost Evropejskogo Soyuza: sushnost i sodержanie. [Economic security of the European Union: essence and content.]. *Trud. Profsoyuzy. Obshestvo*. Yanvar-mart. № 1 (39). S. 40-43.
8. Kozak L.S., Fedoruk O.V. (2012) Tendentsii rozvytku y efektyvnist zabezpechennia yevropeiskoi ekonomichnoi bezpeky v umovakh hlobalizatsii ekonomiky. [Tendentsii rozvytku y efektyvnist zabezpechennia yevropeiskoi ekonomichnoi bezpeky v umovakh hlobalizatsii ekonomiky]. *Upravlinnia proektamy, systemnyi analiz i lohistyka. Tekhnichna seriia*. Vyp. 10. S. 505-512.
9. SShA pidtrymaly ideiu obiednannia Brytanii, Polshchi, Ukrainy ta krain Baltii v okremyi soiuz. [The United States supported the idea of uniting Britain, Poland, Ukraine and the Baltic states into a separate union]. URL: <https://mind.ua/news/20243132-ssha-pidtrimali-ideyu-obednannya-britaniyi-polshchi-ukrayini-ta-krayin-baltiyyi-v-okremij-soyuz>
10. Polishchuk L. (2016) Suchasni zovnishnoekonomichni stratehii providnykh krain svitu: dosvid dlia Ukrainy. [Modern foreign economic strategies of the

world's leading countries: experience for Ukraine.]. *Mizhnarodni vidnosyny*.
Seriia «Ekonomichni nauky». №9.